

Field : Education

Type : Research Article

Recieved:15.09.2018 - *Corrected*:----- - *Accepted*:26.02.2019

Yenilenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları Açısından İncelenmesi

Murat AYDEMİR

Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya, TÜRKİYE

E-Posta: murataydemir_@windowslive.com

Öz

Bu araştırma, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını (Ortaokul 5, 6 ve 7. Sınıflar) dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının doküman incelenmesi yöntemi ile taranması şeklinde yapılmıştır. Araştırmada veri kaynağı olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5, 6 ve 7. Sınıflar) kullanılmıştır. Araştırmaya ilişkin veriler 2017-2018 eğitim-öğretim yılında toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının temel felsefesinde, genel amaçlarında, anahtar yetkinliklerinde, beceri ve değerlerinde dijital vatandaşlık ve alt boyutlarına bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak yer verilerek dijital vatandaşlık desteklenmeye çalışılsa da öğrenme alanlarının ve öğrenme alanları içerisinde yer alan kazanımların dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını yeterli bir şekilde yansıtmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul; sosyal bilgiler programı; dijital vatandaşlık ve alt boyutları

Examination of the Updated Middle School Social Sciences Curriculum in terms of Digital Citizenship and its Sub-Dimensions

Abstract

The purpose of this study is to examine the Social Studies Curriculum (Middle School 5th, 6th, and 7th grades), implemented in the 2017-2018 academic year, from the perspective of digital citizenship and its sub-dimensions. A document analysis was conducted on the Middle School Social Sciences Curriculum. The data of this study consisted of Middle School Social Sciences Curriculum. The data were collected during the academic year of 2017-2018. The data were analysed by using a descriptive analysis method. The findings showed that although the Middle School Social Sciences Curriculum aims to support digital citizenship by addressing digital citizenship and its sub-dimensions both directly and indirectly in its fundamental philosophy, general objectives, key competencies, and skills and values, learning areas and the learning outcomes included in learning areas do not reflect digital citizenship and its sub-dimensions sufficiently.

Keywords: middle school; social studies curriculum; digital citizenship and its sub-dimensions

Giriş

Günümüzden otuz yıl öncesine kadar uçak ve otobüs bileti almak, otel rezervasyonu yapmak için seyahat acentesine gitmek gerekiyordu. Elektrik, su, kredi kartı ödemeleri, para havalesi ancak banka şubelerinden yapılabilirdi. TV izlemek için televizyona radyo dinlemek için radyo cihazına ihtiyaç vardı. Haberleşmek için mektup yazmak, ankesörlü telefonları kullanmak ya da evdeki sabit telefonları kullanmak gerekiyordu (Türkoğlu, 2017). 21. yüzyılın hızla gelişen ve değişen teknolojik imkanları sayesinde artık tek tıkla (internet aracılığıyla) bilet alabiliyor, rezervasyon yaptırabiliyor, faturalarımızı ödeyebiliyor, film ve dizileri izleyebiliyor, radyo dinleyebiliyor hatta e-kitap ve e-dergileri takip edebiliyoruz. Bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve sosyal ağlar sayesinde görüntülü görüşmeler yapabiliyor, anlık fotoğraflarımızı, duygu ve düşüncelerimizi paylaşabiliyoruz. Ülkemizde de devletin hizmetlerini (e-devlet) elektronik ortamda sunması ile artık (Eğitim, Adalet, İş ve Kariyer, Genel Bilgiler, Güvenlik, Kişisel Bilgiler, Sağlık, Sosyal Güvenlik ve Sigorta, Şikâyet ve Bilgi Edinme, Telekomünikasyon, Trafik ve Ulaşım, Vergi, Harç ve Cezalar gibi...) birçok işlemlerimizi yapabiliyoruz (URL1www.turkiye.gov.tr). Kısacası istediğimiz tüm işlerimizi dijital teknoloji araçlarıyla gerçekleştirebiliyoruz.

Dijital teknolojide yaşanan gelişmeler bireysel, toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel, eğitim ve hukuk gibi birçok alanı etkilediği gibi vatandaşlıkla ilgili çalışmaları da etkilemiş ve teknoloji ile ilgili vatandaşlık kavramları (siber vatandaş, e-birey, e-vatandaş gibi.) ortaya çıkmıştır. Bu teknolojik vatandaşlık kavramlarından biri de dijital vatandaşlık kavramıdır (Kuş, Güneş, Başarmak ve Yakar, 2017). “Dijital teknolojinin toplumsal hayata olan yansımaları sonucu farklı bir anlam kazanan vatandaşlık kavramı, bugün dijital vatandaşlık olarak ifade edilmektedir” (Görmez, 2016). Ülke sınırlara bağlı bir vatandaşlık tanımının küresel bir köy haline gelen dünyada giderek önemini yitirmesi ve aynı dijital ortamların tüm dünya vatandaşları tarafından kullanılabilir hale gelmesi dijital vatandaşlık kavramını daha da önemli hale getirmiştir (Çubukçu ve Bayzan, 2013).

Dijital vatandaşlık kavramını tanımlamak ve açıklamak oldukça zordur. Çünkü vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi kavramlarındaki çeşitlilik ve ideal dijital vatandaşlık davranışlarını tanımlayan “yasal, etik, güvenli ve sorumlu” ifadelerinin anlamının, ülkelere, kültürlere, okul sistemine ve kurumlara göre farklılık göstermesi (Greenhow, 2010) durumun daha da karmaşık hale gelmesine neden olmuştur. Bu yüzden dijital vatandaşlık hakkında herkesin üzerinde uzlaştığı bir tanımla ifade etmek mümkün değildir. İlgili alan uzmanlarının ve araştırmacılarının dijital vatandaşlıkla ilgili tanımlarına bakacak olursak, dijital vatandaşlık; Farmer (2011)’ e göre” teknolojiyi güvenli, sorumlu, eleştirel, üretken ve toplumsal olarak kullanma becerisi”; Mossberger, Tolbert ve Neal (2008)’e göre “topluma çevrimiçi katılma yeteneği”; Görmez (2017a)’ e göre “bireylere teknolojik araçların nasıl kullanılması gerektiğini öğreten bir yöntem olmasının yanında, bireyi değişen dijital topluma hazırlayan bir süreç; Aydın (2015)’e göre ise “internet ortamında etik ve evrensel kurallar çerçevesinde her türlü tehlikenin bilincinde hareket etmektir”. Ribble (2011) ise dijital vatandaşlığı detaylı olarak tanımlamak ve konudaki karmaşıklığı gidermek için dijital vatandaşlığı dokuz ayrı boyutta incelemiştir. Bunlar dijital erişim, dijital ticaret, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital hukuk, dijital haklar ve sorumluluklar, dijital sağlık ve zindelik, dijital güvenlidir. Dijital vatandaşlığın boyutlarına ilişkin tanımlar kısaca incelendiğinde (Ribble 2011): Dijital erişim, çevirim içi ortama tam katılımı; dijital ticaret, elektronik ortamdan ürün alış ve satış işlemini; dijital iletişim, elektronik ortamda çevirim içi bilgi alışverişini; dijital okuryazarlık, teknoloji ve teknolojinin kullanımı ile ilgili öğretme ve öğrenme sürecini; dijital

etik, elektronik ortamdaki davranış standartlarını; dijital hukuk, dijital ortamda gerçekleştirilen eylem ve eylemlere için kanunlarda belirtilen sorumlulukları ve kısıtlamaları; dijital haklar ve sorumluluklar, dijital dünyadaki herkese sunulan hak ve özgürlükleri, dijital sağlık ve zindelik, dijital dünyada ruh ve beden sağlığını etkileyen unsurların farkında olmayı, dijital güvenlik, elektronik ortamlarda gerçekleştirilen işlemlerin güvenliği sağlamak için alınan elektronik önlemleri ifade etmektedir.

Dijital vatandaşlık ve alt boyutları çağdaş bireylerinin sahip olması gereken önemli özellikler arasında görülmektedir (Görmez, 2017b). Bu özelliklerin bireylere kazandırılmasına aracı olacak temel kaynakların başında öğretim programları gelmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak bireylere dijital vatandaşlığa ilişkin beceri, değer ve etik kuralları kazandırmayı hedefleyen güncel eğitim programları tasarlanmalıdır (Aydın, 2015).

Teknolojik gelişmeler hayatımızın olağan akışını değiştirmektedir. Öyle ki bilgisayar, tablet ve telefon gibi teknolojik araçlar hayatımızın ayrılmaz birer parçası haline gelmiştir (Ribble, 2008). Teknolojiyle iç içe yaşamak zorunda olduğumuz 21. yüzyılda dijital teknoloji araçlarının güvenli, etkin ve bilinçli kullanımı noktasında toplumda farkındalığın oluşturulması ülkenin geleceği olan gençler ve çocuklar açısından son derece önemlidir (Bayzan ve Özbilen, 2012). Bu nedenle devletlerin vatandaşlarından beklentisi giderek değişmektedir. Artık modern demokratik devletler yetiştirdikleri bireylerin bağımsız düşünen, üreten, yaratıcı fikirler sunan, yeniliklere ve değişimlere açık, teknoloji ile barışık, eleştiren ve sorgulayan kişiler olmasını istemektedir (Aydemir ve Adamaz 2017). “Klasik öğretim faaliyetlerinin yerini tablet bilgisayarlara, akıllı tahtalara, zeki öğretim sistemlerine, internete vb. bıraktığı” (Gürgün, 2016) bir çağda devletler klasik eğitim anlayış ve yöntemleriyle vatandaş yetiştirmenin sürdürülebilir olmadığını fark etmişlerdir. Nitekim hayatının hemen hemen her anında bilgisayara, tablete, cep telefonuna ve dijital oyunlara yer veren yeni nesil bireylerin geleneksel eğitim yöntemleriyle eğitilmesi doğru değildir (Prensky, 2001). Bu bağlamda Türk eğitim sisteminde de değişikliğe gidilmiş ve öğretim programlarında (Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (MEB, 2017a), Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2017b) ve Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı (MEB, 2017c)) teknolojiyle ilgili kazandırılması hedeflenen özel amaçların yanında “...Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlik” ile “Dijital Yetkinlik” anahtar yetkinliğine ve “Dijital Vatandaşlık” becerisine yer verilmiştir.

“Teknoloji, bireylerin hayatlarının önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler en güncel teknolojiyi çok yakından takip etmektedir” (Gürgün, 2016). “Teknolojiyi yakından takip eden ve etkili bir biçimde kullanan bireylerin nitelikli bir vatandaşın taşıması gereken tüm vasıfları taşıyarak dijital ortamda neleri yapmaları, neleri yapmamaları gerektiğini” bilmesi çok önemlidir (Görmez, 2016). Bu doğrultuda yapılan araştırmalar incelendiğinde araştırmaların genel olarak öğretmen (Görmez, 2017b), öğrenci (Elçi, 2015; Karaduman, 2011; Karaduman ve Öztürk, 2014; Öztürk, 2015; Seçil, 2016; Som Vural ve Kurt 2017; Ünal, 2017) ve öğretmen adaylarını (Aslan, 2016; Bakır, 2016; Görmez, 2016; Karacadağ, 2012; Kaya ve Kaya, 2014; Sakallı, 2015; Sakallı ve Çiftçi 2016) konu alan çalışmalar olduğu görülmektedir. İlgili literatürde Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Dijital vatandaşlık eğitiminin etkili bir biçimde verilebilmesi için öncelikle dijital vatandaşlık ve alt boyutlarına ilişkin bilgi, beceri, tutum ve değerlere öğretim programlarında yer verilmelidir. Bu bağlamda 21.yüzyılın gerektirdiği becerilere sahip, “bilgiye hızla erişebilen, her geçen gün dijitalleşen dünyamızda topluma, dünyaya ve gelişen teknolojiye ayak uydurabilen dijital vatandaşlar yetiştirebilmek için Sosyal Bilgiler derslerinde dijital

teknolojiye yer verilmelidir” (Yeşiltaş ve Sönmez, 2009). Nitekim mevcut ortaokul öğretim programları içerisinde öncelikli amacı aktif, etkin, katılımcı, demokratik ve sosyal vatandaşlar yetiştirmek olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını öğrenciye kazandırmak için en uygun öğretim programı olduğu söylenebilir (Görmez, 2017a). Bu nedenle öncelikli olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının dijital vatandaşlığa ilişkin kazanım, yetkinlik, beceri ve değerleri kazandırması açısından daha etkili hale getirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma 2017-2018 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının (5, 6 ve 7. sınıflar) temel felsefesini, genel amaçlarını, öğrenme alanlarını, anahtar yetkinliklerini, kazanımlarını, beceri ve değerlerini dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçları belirten sorulara cevap aranmıştır:

1. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının temel felsefesinde dijital vatandaşlık ve alt boyutların yeri nedir?
2. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının genel amaçlarında dijital vatandaşlık ve alt boyutların yeri nedir?
3. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının anahtar yetkinliklerinde dijital vatandaşlık ve alt boyutların yeri nedir?
4. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının öğrenme alanlarında dijital vatandaşlık ve alt boyutların yeri nedir?
5. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının kazandırmayı hedeflediği becerilerde dijital vatandaşlık ve alt boyutların yeri nedir?
6. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının kazandırmayı hedeflediği değerlerde dijital vatandaşlık ve alt boyutların yeri nedir?
7. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının kazanımlarında dijital vatandaşlık ve alt boyutların yeri nedir?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının (5, 6 ve 7. sınıflar) temel felsefesini, genel amaçlarını, öğrenme alanlarını, anahtar yetkinliklerini, kazanımlarını, beceri ve değerlerini dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelemek için bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi, “araştırılması amaçlanan olay veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir.” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Bu çalışmada buna bağlı olarak Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelenmiştir.

Veri Kaynağı ve Verilerin Toplanması

Araştırmada doküman olarak Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (5, 6 ve 7. sınıflar) kullanılmıştır. Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında dijital

vatandaşlık ve alt boyutları ile ilgili bilgiler “öğretim programının temel felsefesi, genel amaçları, öğrenme alanları, anahtar yetkinlikleri, kazanımları, beceri ve değerleri” bağlamında incelenmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz kullanılarak analiz edilmiştir. “Bu analiz tekniğine göre toplanan veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde temel amaç, elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu bağlamda Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının “temel felsefesi, genel amaçları, öğrenme alanları, anahtar yetkinlikleri, kazanımları, beceri ve değerleri” birer tema olarak kabul edilmiş ve temalar doğrudan alıntılar yapılarak desteklenmiştir. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği üçgenleme türlerinden araştırmacı üçgenlemesi (Merriam, 2013; Patton, 2014) ile sağlamıştır. Bu doğrultuda öğretim programından elde edilen veriler üç alan uzmanına ayrı ayrı gönderilmiş ve geri bildirim alınmıştır. Alan uzmanları tarafından gönderilen geri bildirimler doğrultusunda verilerde gerekli düzenlemeler yapılarak analizler tekrardan düzenlenmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Temel Felsefesinde Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

Araştırmanın birinci alt amacı olarak Sosyal bilgiler dersi öğretim programının temel felsefesi doğrudan alıntılar yapılarak incelenmiştir. Dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla ilgili olarak;

“... *“birey” olmanın aynı zamanda çok daha geniş bir “dünya ailesi” ne ait olmak olduğunun bilincine varacak, yaşadığı topluma ve ülkesine, toprağına samimi bir hisle bağlanacak, bilim ve teknolojiyi etkin şekilde kullanarak gerekli teknik bilgi, birikim, beceri ve yeterliliklere sahip kuşaklar yetiştirmek hedeflenmiştir*” ifadesine yer verilmiştir (MEB, 2017a).

Öğretim programı'nın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar bölümünde ise “*Son yıllarda dijital teknolojideki gelişmelere bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmelidir*” ifadesine yer verilmiştir (MEB, 2017a).

Ortaokul Sosyal bilgiler dersi öğretim programının temel felsefesinde yer alan ifadeler incelendiğinde, dijital vatandaşlık ve alt boyutlarına yaşanan çağın ihtiyaçları doğrultusunda çağın gerekliliklerine uygun dijital vatandaşlar yetiştirmenin önemsendiği görülmektedir. Bu doğrultuda programın temel felsefesinin dijital vatandaşlığın; dijital erişim, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital güvenlik, dijital ticaret, dijital iletişim ve dijital hak ve sorumluluklar gibi alt boyutları içerdiğini söylemek mümkündür. Diğer yandan öğretim programının temel felsefesinin dijital vatandaşlığın; dijital sağlık ve zindelik ve dijital hukuk alt boyutlarına yer vermediği görülmektedir.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçlarında Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

Araştırmanın ikinci alt amacı olarak Sosyal bilgiler dersi öğretim programının 18 genel amacı (MEB, 2017a) dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelenmiştir. Öğretim programının genel amaçlarından 3 maddesinin dijital vatandaşlık ve alt boyutları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Dijital vatandaşlık ve alt boyutları ile ilişkili olan bu amaçlara aşağıda verilmiştir;

Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanır (11. Genel Amaç).

Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetir (12. Genel Amaç).

Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilir (13. Genel Amaç).

Öğretim programının bahsi geçen genel amaçlarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını içermektedir. Aynı zamanda belirtilen amaçların dijital vatandaşlığın alt boyutları olan, dijital erişim, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital iletişim ve dijital hak ve sorumluluklar ile ilişkili olduğu görülmektedir. Diğer yandan öğretim programının genel amaçlarının dijital vatandaşlığın; dijital sağlık ve zindelik, dijital güvenlik, dijital ticaret ve dijital hukuk alt boyutlarını içermediği görülmektedir.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Anahtar Yetkinliklerinde Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

Araştırmanın üçüncü alt amacı gereği, Sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması hedeflenen 8 anahtar (Ana Dilde İletişim, Yabancı Dillerde İletişim, Matematiksel Yetkinlik ve Bilim Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler, Dijital Yetkinlik, Öğrenmeyi Öğrenme, Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yeterlilik, İnisiyatif Alma ve Girişimcilik Algısı, Kültürel Farkındalık ve İfade) yetkinlik (MEB, 2017a) dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelenmiştir. Yapılan incelemeler doğrultusunda 8 anahtar yetkinlikten sadece “Dijital Yetkinlik” alanının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını içerdiği tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda dijital yetkinlik alanı ile ilgili olarak; *Dijital Yetkinlik: “Günlük yaşam ve iletişim için bilgi toplumu teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsamaktadır. Söz konusu yetkinlik, bilgi iletişim teknolojisi içinde bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılması, ayrıca İnternet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir”* (MEB, 2017a) ifadesine yer verilmiştir.

Öğretim programın dijital yetkinlik alanı ile ilgili esas alınan becerileri ile ilgili olarak da: *Dijital yetkinlik alanı; “bilgiyi araştırma, toplama ve işleme yeteneğini ile bağlantıları tanımlarken sanalı gerçekten ayırmayı, eleştirel ve sistematik yolda kullanmayı içerir. Bireyler karmaşık bilgiyi üretmek, sunmak ve anlamak için teknolojik araçları kullanma becerileriyle birlikte İnternet hizmetlerine erişebilme, araştırma ve faydalanma becerilerine de sahip olmalıdır. Bireyler aynı zamanda eleştirel düşünme ve yenilenmeyi desteklemek için bilim ile teknolojiyi kullanabilme becerilerine sahip olmalıdır”* (MEB, 2017a) ifadesine yer verilmiştir.

Doğrudan alıntı yapılan bu ifadelerle bakıldığında, “Dijital Yetkinlik” alanının içeriğinin ve kazandırmayı hedeflediği becerilerinin dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Aynı zamanda “Dijital Yetkinlik” alanının dijital vatandaşlığın alt boyutları olan, dijital erişim, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital iletişim ve dijital hak ve sorumluluklar ile ilişkili olduğu görülmektedir. Diğer yandan “Dijital Yetkinlik” alanının dijital vatandaşlığın; dijital sağlık ve zindelik, dijital güvenlik, dijital ticaret ve dijital hukuk alt boyutlarına yer vermediği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğrenme Alanlarında Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

Araştırmanın dördüncü alt amacı gereği, Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan (Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar) öğrenme alanları (MEB, 2017a) dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelenmiştir. Bu bağlamda;

Bilim, Teknoloji ve Toplum: “Bu öğrenme alanında öğrencilerden; yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşüncenin bilim ve teknolojiye gelişmelerin temeli olduğunu; bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkileri kavrayarak bilgiye ulaşmada teknolojiyi kullanma becerisi edinmeleri beklenmektedir. Öte yandan, teknolojilerin günlük hayatla ne derecede ilişkili olduğunu öğrenirken bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararları tartışır. Bilimsel eserlerin yasalarla korunduğunu fark ederek akademik dürüstlük ilkelerini dikkate alır” (MEB, 2017a) ifadesine yer verilmiştir.

Doğrudan alıntı yapılan bu ifadelerle bakıldığında, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanının içeriğinin ve kazandırmayı hedeflediği becerilerinin dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanının dijital vatandaşlığın alt boyutları olan, dijital erişim, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital iletişim ve dijital hak ve sorumluluklar ile ilişkili olduğu görülmektedir. Diğer yandan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanının dijital vatandaşlığın; dijital sağlık ve zindelik, dijital güvenlik, dijital ticaret ve dijital hukuk alt boyutlarına yer vermediği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Becerilerinde Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

Araştırmanın beşinci alt amacı gereği Sosyal bilgiler dersi öğretim programını oluşturan öğelerden biri olan “Beceriler” dijital vatandaşlık ve alt boyutları bakımından incelenmiş ve öğretim programında yer alan toplam 26 beceriden 12 tanesinin dijital vatandaşlık ve alt boyutları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında “Dijital Vatandaşlık ve alt boyutları” ile ilgili olduğu tespit edilen beceriler aşağıdaki gibidir;

- Dijital okuryazarlık
- Araştırma
- İletişim
- Medya okuryazarlığı
- Sosyal katılım
- Eleştirel düşünme
- Finansal okuryazarlık
- Problem çözme
- Yenilikçi düşünme
- Girişimcilik

- Karar verme
- İş birliği

Tablo 1. Öğrenme Alanlarında Dijital Vatandaşlık ve Alt boyutları İle İlgili Olan Becerilere İlişkin Bulgular

		ÖĞRENME ALANI						
		BİREY VE TOPLUM	KÜLTÜR VE MİRAS	İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	ETKİN VATANDAŞLIK	KÜRESEL BAĞLANTILAR
5.sınıf		Sosyal katılım	---	---	Dijital okuryazarlık	İş birliği, Yenilikçilik, Girişimcilik ve Araştırma	Araştırma ve Sosyal katılım	Araştırma ve Yaratıcılık
6.sınıf	BECERİLER	Eleştirel Düşünme	--	---	Yenilikçilik ve Araştırma	Girişimcilik, Yenilikçilik ve Araştırma	Eleştirel düşünme	Araştırma ve Eleştirel düşünme
7.sınıf		İletişim ve Medya okuryazarlığı	---	Problem çözme	---	Araştırma	Problem çözme	İş birliği ve Problem çözme

Tablo 1 incelendiğinde;

5. sınıf düzeyinde dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla ilgi olduğu tespit edilen beceriler; sosyal katılım, dijital okuryazarlık, iş birliği, yenilikçilik, girişimcilik, araştırma ve yaratıcılık becerileridir.

6. sınıf düzeyinde dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla ilgi olduğu tespit edilen beceriler; eleştirel düşünme, yenilikçilik, araştırma ve girişimcilik becerileridir.

7. sınıf düzeyinde dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla ilgi olduğu tespit edilen beceriler; iletişim, medya okuryazarlığı, iş birliği ve problem çözme becerileridir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Değerlerinde Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutlar ile ilgili Bulgular

Araştırmanın altıncı alt amacı geri, Sosyal bilgiler dersi öğretim programını oluşturan öğelerden biri olan “Değerler” dijital vatandaşlık ve alt boyutları bakımından incelenmiş ve öğretim programında yer alan 18 değerden 12 değer dijital vatandaşlık ve alt boyutları ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında “Dijital vatandaşlık ve alt boyutları” ile ilgili olduğu tespit edilen değerler aşağıdaki gibidir;

- Adalet
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Eşitlik
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük
- Özgürlük
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Tasarruf

Tablo 2. Öğrenme Alanlarında Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları İle İlgili Olan Değerlere İlişkin Bulgular

		ÖĞRENME ALANI						
		BİREY VE TOPLUM	KÜLTÜR VE MİRAS	İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	ETKİN VATANDAŞLIK	KÜRESEL BAĞLANTILAR
5.sınıf	DEĞERLER	Bilimsellik ve Sorumluluk	---	Dayanışma	Dürüstlük, ve Bilim etiği	Sorumluluk	Özgürlük	---
6.sınıf		Dayanışma	---	---	Bilimsellik	Sorumluluk	Eşitlik	---
7.sınıf		Özgürlük ve Sorumluluk	---	Özgürlük	Bilimsellik ve Özgürlük	Dayanışma, ve Dürüstlük	---	Saygı

Tablo 2 incelendiğinde;

5. sınıf düzeyinde dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla ilgi olduğu tespit edilen değerler; bilimsellik, sorumluluk, dayanışma, dürüstlük, bilim etiği ve özgürlük değerleridir.

6. sınıf düzeyinde dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla ilgi olduğu tespit edilen değerler; dayanışma, bilimsellik, sorumluluk ve eşitlik değerleridir.

7. sınıf düzeyinde dijital vatandaşlık ve alt boyutlarıyla ilgi olduğu tespit edilen değerler; özgürlük, sorumluluk, bilimsellik, dayanışma, dürüstlük ve saygı değerleridir.

Tablo 3. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Kazanımlarında Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Kazanımları					
5.sınıf	<p>Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder.</p> <p>Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar.</p> <p>Katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği hak ve sorumluluklara uygun davranır.</p> <p>Çocuk haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlallerine örnekler verir.</p>	6.sınıf	<p>Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler.</p> <p>Bireyin gelişiminde ve toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal, kültürel ve tarihî bağların etkisini analiz eder.</p> <p>Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklı cinsiyet, sosyo-ekonomik ve kültürel gruplara karşı ön yargıları sorgular.</p> <p>Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.</p> <p>Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.</p>	7.sınıf	<p>İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.</p> <p>Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır.</p> <p>Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.</p> <p>İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.</p>

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının “Birey ve Toplum” öğrenme alanı incelendiğinde 5. ve 6. sınıf kazanımlarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını içermediği görülmüştür. 7. sınıf kazanımlarının ise dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını içerdiği görülmektedir. Bu bağlamda 7. sınıf kazanımlarının dijital vatandaşlığın alt boyutları olan, dijital erişimi, dijital iletişim, dijital etik ve dijital okuryazarlığı içerdiği görülmüştür.

Tablo 4. Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kazanımlarında Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kazanımları	
---	--

5.sınıf	<p>Somut kalıntılardan yola çıkarak kadim uygarlıkların insanlık tarihine katkılarını fark eder.</p> <p>Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.</p> <p>Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.</p> <p>Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.</p> <p>Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.</p>	6.sınıf	<p>Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.</p> <p>İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.</p> <p>Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.</p> <p>Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini analiz eder.</p> <p>Türkiye Selçukluların Dönemi’nde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlerin Anadolu’nun Türkleşme ve İslamlaşma sürecine katkılarını kanıtlar gösterir.</p> <p>Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.</p>	7.sınıf	<p>Tarihsel olay ve yorumlara dayanarak Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.</p> <p>Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.</p> <p>Avrupa’daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti’ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.</p> <p>Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p>Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.</p>
----------------	--	----------------	---	----------------	--

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının “Kültür ve Miras” öğrenme alanı incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf kazanımlarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını (dijital erişim, dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital sağlık ve zindelik, dijital güvenlik, dijital ticaret, dijital hak ve sorumluluk ve dijital kanun) içermediği görülmüştür.

Tablo 5. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Kazanımlarında Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Kazanımları					
5.sınıf	<p>Haritalar üzerinde yaşadığı bölgenin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.</p> <p>Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.</p> <p>Bölgesindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşim üzerindeki etkilerini ilişkilendirir.</p> <p>Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.</p> <p>Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.</p>	6.sınıf	<p>Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.</p> <p>Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.</p> <p>Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.</p> <p>Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.</p>	7.sınıf	<p>Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p>Türkiye’de nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar.</p> <p>Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.</p> <p>Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.</p>

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının “İnsan, Yerler ve Çevre” öğrenme alanı incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf kazanımlarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını (dijital erişim, dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital sağlık ve zindelik, dijital güvenlik, dijital ticaret, dijital hak ve sorumluluk ve dijital hukuk) içermediği görülmüştür.

Tablo 6. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Kazanımlarında Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Kazanımları					
5.sınıf	Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular. Sanal ortamı güvenli kullanmaya önem gösterir. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.	6.sınıf	Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.	7.sınıf	Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır. 15-20. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf kazanımlarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını (dijital erişim, dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital sağlık ve zindelik, dijital güvenlik, dijital ticaret, dijital hak ve sorumluluk ve dijital hukuk) kısmen içermektedir. Bu bağlamda 5.sınıf kazanımları dijital vatandaşlığın alt boyutları olan, dijital erişimi, dijital etiği, dijital okuryazarlığı ve dijital hak ve sorumlulukları içerirken, 6.sınıf kazanımları dijital vatandaşlığın alt boyutları olan, dijital etik, dijital hukuk, dijital iletişim, dijital hak ve sorumluluklar ve dijital okuryazarlığı içermektedir. 7. sınıf kazanımlarının ise dijital vatandaşlığın alt boyutlarını dolaylı olarak desteklediğini söylemek mümkündür.

Tablo 7. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanımlarında Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanımları					
5.sınıf	<p>Yaşadığı bölgenin ekonomik faaliyetlerini belirler.</p> <p>Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.</p> <p>Kullandığı temel ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.</p> <p>İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.</p> <p>Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.</p> <p>Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.</p>	6.sınıf	<p>Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.</p> <p>Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.</p> <p>Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.</p> <p>Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.</p> <p>Türkiye ekonomisinin gelişmesi ile nitelikli insan gücü arasındaki ilişkiyi açıklar.</p> <p>İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.</p>	7.sınıf	<p>Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.</p> <p>Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.</p> <p>Vakıfların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine tarihten ve günümüzden örnekler verir.</p> <p>Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.</p> <p>Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.</p> <p>Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.</p>

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf kazanımlarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını (dijital erişim, dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital sağlık ve zindelik, dijital güvenlik, dijital hak ve sorumluluk ve dijital hukuk) içermediği görülmüştür. Yalnızca 7. sınıf “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı içerisinde yer alan bir kazanımın dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital ticareti içerdiği görülmüştür.

Tablo 8. Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarında Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımları

5.sınıf	<p>Çevresindeki toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.</p> <p>Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.</p> <p>Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.</p> <p>Bayrak ve İstiklâl Marşı gibi millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.</p>	6.sınıf	<p>Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.</p> <p>Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar.</p> <p>Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları değerlendirir.</p> <p>Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.</p>	7.sınıf	<p>Demokrasiyi ve demokrasinin gelişim evrelerini açıklar.</p> <p>Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.</p> <p>Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.</p> <p>Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.</p> <p>Bir yaşam biçimi olarak demokratik tutumu benimser.</p>
----------------	---	----------------	--	----------------	---

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının “Etkin Vatandaşlık Öğrenme” alanı incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf kazanımlarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını (dijital erişim, dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital sağlık ve zindelik, dijital güvenlik, dijital ticaret, dijital hak ve sorumluluk ve dijital hukuk) içermediği görülmüştür.

Tablo 9. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kazanımlarında Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları

Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kazanımları					
5.sınıf	<p>Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde yaşadığı ilin yerini ve önemini araştırır.</p> <p>Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.</p> <p>Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.</p> <p>Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.</p> <p>Toplumun ilgi, istek ve ihtiyaçlarını araştırarak bunları karşılamaya yönelik yenilikçi fikirler önerir.</p>	6.sınıf	<p>Türkiye'nin çeşitli özelliklerini bağlı olarak üstlendiği uluslararası rolleri analiz eder.</p> <p>Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.</p> <p>Türk Cumhuriyetleri ile komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi değerlendirir.</p> <p>Uluslararası popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkisini sorgular.</p>	7.sınıf	<p>Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir.</p> <p>Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıır.</p> <p>Çeşitli kültürlere yönelik sahip olduğu kalıp yargıları sorgular.</p> <p>Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.</p>

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının “Küresel Bağlantılar Öğrenme” alanı incelendiğinde 5., 6. ve 7. sınıf kazanımlarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını (dijital erişim, dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital sağlık ve zindelik, dijital güvenlik, dijital ticaret, dijital hak ve sorumluluk ve dijital hukuk) içermediği görülmüştür.

Yalnızca 5. sınıf “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içerisinde yer alan bir kazanımın dijital vatandaşlığın alt boyutlarında olan dijital ticareti içerdiği görülmüştür.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının (5, 6 ve 7. sınıflar) temel felsefesini, genel amaçlarını, öğrenme alanlarını, anahtar yetkinliklerini, kazanımlarını, beceri ve değerlerini dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını açısından incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda Öğretim Programının temel felsefesinin, genel amaçlarının, öğrenme alanlarının, anahtar yetkinliklerinin, kazanımlarının, beceri ve değerlerinin dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını ne düzeyde yansıttığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının dijital vatandaşlık bağlamında öğrencilerin; çevrim içi ulaştıkları bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini araştırabilmeleri, sanal ortamı güvenli kullanmayı öğrenebilmeleri, dijital teknolojinin sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini fark etmeleri, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler edinmeleri, interneti alışveriş için kullanarak sağladığı hizmetlerden faydalanabilmeleri, telif ve patent hakları saklı ürünleri yasal yollardan temin edebilmeleri dijital teknoloji araçlarını etkili olarak kullanarak araştırma yapmaları ve edindikleri bilgileri saklayabilmeleri, fikirlerini özgürce ifade edebilecekleri sanal platformlara katılabilmeleri, dijital vatandaş olarak teknolojiyi etkili, verimli ve amacına uygun kullanabilmeleri, internet ortamında karşılaşılabilecekleri olası dolandırıcılık ve zorbalıklara karşı tedbirli olabilmeleri aynı zamanda etik davranışlar sergileyebilecekleri becerileri edinmelerini hedeflemiştir (MEB, 2017a). Bu yönüyle öğretim programının öğrencilere dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını kazandırma noktası önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan öğretim programının dijital teknolojilerin, beden ve ruh sağlığı üzerindeki etkilerine, interneti kullanma ve yönetme sürecindeki etik ilkelerin neler olduğuna, etik ilkelerin ihlali sonucunda karşılaşılabilecek durumlara ve kanuni yaptırımlara, sanal ortamlarda başkalarının haklarına nasıl dikkat edileceğine, dijital ortamda yapılan paylaşımların kalıcı izler bıraktığına, bu durumun üzücü sonuçlarının olabileceğine bu nedenle sorumlu davranılması gerektiğine, çevrim içi ortamlarda dikkat edilmesi gerekli olan gizlilik ve güvenlik konularına, sanal ortamlarda gerçekleştirilen iletişimlerin doğurabileceği olumsuzluklara, siber zorbalığa, bilişim suçlarının neler olduğuna ve bu suçlar karşısında ne tür önlemler alınması gerektiğine ilişkin konu ve kazanımlara yer vermediği görülmektedir (MEB, 2017d). Her ne kadar Öğretim programı'nın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar bölümünde; dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya gibi konulara ve yine dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık gibi dijital sorunlara yönelik ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmelidir (MEB, 2017a) ifadesine yer verilmiş olsa da öğretim programında verilecek sınıf içi ve dışı etkinliklerin neler olduğuna yönelik detaylı bir açıklamaya ve öğretim programının uygulayıcı olan öğretmenleri yönlendirecek bir etkinliğe yer verilmediği görülmektedir. Öğretim programının bu doğrultuda önemli bir eksikliğin olduğu tespit edilmiştir.

Ağ tabanlı dijital teknolojilerin öğrencilerin geleneksel sınıf ortamında kazanılması zor birtakım becerilerini geliştirdiği ifade edilmektedir (Mason v.d. 2000). Bu bağlamda Baloğlu Uğurlu (2012) internetin eleştirel düşünme becerisini geliştirmede etkili olduğunu ifade ederken, Acun (2012) internetin iletişim, çoklu araştırma ve düşünme becerilerinin yanında

işbirlikçi çalışma becerisine de katkısı sağladığını ifade etmiştir. Trilling and Fadel (2009) ise dijital teknolojinin iletişim, işbirliği ve yaratıcı düşünme gibi becerileri geliştirme noktasında etkili olduğunu söylemiştir. Diğer yandan dijital iletişim teknolojilerinin öğrencilerin iletişim becerilerini artırarak kültürler arası etkileşimlerine olanak sağladığı, özgüvenlerini artırdığı ve farklılıklara karşı saygı duyma yetkinliği kazandırdığı da iddia edilmektedir (MEB, 2017d). Karaduman (2011) tarafında yapılan araştırmada ise öğrenciler dijital vatandaşlık etkinliklerinin kendi akademik başarılarını, araştırma, değerlendirme ve yorumlara becerilerini artırdığını ifade etmişlerdir. Çağın gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip iyi vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının bu doğrultuda dijital vatandaşın sahip olması gereken; eleştirel düşünme, araştırma, iletişim, problem çözme, medya okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, dijital okuryazarlık, yenilikçi düşünme, sosyal katılım, karar verme, girişimcilik ve iş birliği gibi becerilere yer vermesi bireyleri geleceğe hazırlamak açısından da yerinde bir adım olmuştur. Bu bağlamda Uluslararası Teknolojik Eğitim Standardı'nın (ISTE) (2007), öğrenciler için belirlediği eğitim teknolojileri standartlarının (yaratıcılık ve yenilik, iletişim ve işbirliği, araştırma ve bilgi, etkililik, eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme, dijital vatandaşlık, teknoloji, işlemler ve kavramlar) öğretim programında dijital vatandaşlara kazandırılması hedeflenen beceriler ile paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

İnternetin yaygınlaşmasıyla sanal ortamlarda uygun olmayan içerik paylaşımları giderek artmaktadır. İstenmeyen zararlı paylaşımların bireyleri pornografi, uyuşturucu, terör, kumar, bahis oyunları, cinsel istismar, intihar, müstehcenlik ve fuhuş gibi durumlarla karşı karşıya getirerek onların ruh ve beden sağlıklarına zarar vermektedir (Bayzan ve Özbilen 2012). Bu nedenle dijital vatandaşlık eğitimi öğrencilerin interneti, yasal, etik, güvenli, sorumlu ve saygılı biçimde kullanmaya da teşvik etmelidir (Greenhow, 2010). Diğer yandan ortaokul çağındaki bireylerin dijital ortam içerisinde yer alan olumsuz paylaşımlardan korunabilmesi için gerekli değer ve tutumları edinmesi de gereklidir. Bu bağlamda Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının bireylere kazandırmayı hedeflediği; duyarlılık, dürüstlük, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, adalet, bilimsellik, çalışkanlık, eşitlik, dayanışma gibi değerlerin bilinçli dijital vatandaşlar yetiştirmeye katkı sağlayacağı söylenebilir.

Sosyal Bilgiler genç nesillere içinde yaşamış oldukları toplumu, çevreyi, kültürü, başka toplumları ve kısacası dünyayı tanıma imkânı vermektedir (Acun, 2012). Sosyal Bilgiler, sosyal bir varlık olan insanı ve onun kültürel özelliklerini ele alan soyut konulara yer vermektedir. Soyut işlemlere dönemine geçmemiş öğrencilerin bu konuları kendi yaşantılarıyla ilişkilendirmesi zor olacağından, öğrenme alanlarında yer alan konu ve kazanımların dijital teknoloji yardımıyla somutlaştırılmasının ve dijital teknoloji araçları aracılığıyla öğrencilerin öğrenme sürecine doğrudan aktif katılımının sağlanmasının öğrenmeyi kolaylaştıracaktır (Acun, 2012). Bu bağlamda öğrenme alanları tek tek ele alındığında;

Birey ve Toplum öğrenme alanının temel olarak “ben” ve “biz” olma süreçlerini konu edindiği aynı zamanda disiplinler arası bir yaklaşım benimseyerek öğrencilerin, “ben” ve “biz” olma süreçlerini etkileyen mekânsal, tarihî ve kültürel faktörleri değerlendirmesine fırsat verdiği görülmektedir (MEB, 2017a). Bu öğrenme alanı dijital vatandaşlığın dijital hak ve sorumluluklar, dijital erişim ve dijital iletişim alt boyutları ile desteklenebilir. Bu sayede öğrencilerin toplumda yerine getirmeleri gerekli sorumluluklarına dikkat çekilebilir, aynı zamanda topluma faydalı olacak sosyal sorumluluk projelerin gerçekleştirilmesinde ve duyurulmasında sosyal medyanın ve internetin faydaları ele alınabilir. Diğer taraftan dijital

teknolojiye aşırı bağlı bir hayat sürdürmenin toplumsal ve sosyal ilişkilerde olumsuz iletişime neden olacağı belirtilebilir. Teknolojinin kültür üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri anlatılabilir.

Kültür ve Miras öğrenme alanı bir yandan kültür ve kültürel mirasın tarihi kökenini öğretmeyi hedeflerken diğer yandan kültürün korunması ve geliştirilmesini hedefleyerek öğrencilerde millî bilinç oluşturmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda bireylerde ortak kültür mirasına sahip çıkma bilincinin de oluşturulması bu öğrenme alanının öncelikli hedefleri arasındadır (MEB, 2017a). Bu öğrenme alanına ilişkin konu ve kazanımlar ele alındığında öğrencilerin kendi kültürlerine ve dünya kültür mirasına ait tarihî mekânlar, nesnelere ve eserler (müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi) hakkında görsel ve yazılı bilgilere daha kolay ulaşabilmesi için dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital erişim ve dijital okuryazarlık becerilerine öncelik verilerek bu becerilerin kazandırılması sağlanabilir. Kültürel miras alanlarını yerinde inceleme fırsatı bulamayan öğrencilerin herhangi bir rehberle ihtiyaç duymaksızın doğru bilgiler edinmeleri, miras öğelerini ilk yapıldıkları haliyle ve somut olmayan kültürel öğelerle birlikte görmelerini için Web tabanlı sanal müzelere yönlendirilebilirler (Sürücü ve Başar, 2016). Bu doğrultuda öğrencilerin sağlıklı bir gözlem yaparak gerçekçi deneyimler kazanabilmeleri için “Kültür ve Miras” öğrenme alanında dijital erişim ve dijital okuryazarlık alt boyutlarından yararlanılabilir.

İnsan, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı insan yaşamı için gerekli mekânsal temel bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere kazandırmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu öğrenme alanı öğrencilere insanın çevre ile olan etkileşimini ve bu etkileşimden ortaya çıkan sonuçları gösterirken diğer yandan onlara geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazandırmaya çalışmaktadır (MEB, 2017a). Bu öğrenme alanında, Jeopolitik, iklim, ulaşım, yer şekilleri, bitki örtüsü, nüfus dağılışı, ekonomik faaliyetler, yer altı ve yer üstü kaynakları, doğal afetler, hava olayları, grafik okuma ve oluşturma gibi konu ve kazanımlara yer verilirken, dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital erişim ve dijital okuryazarlık becerilerine öncelik verilerek öğrencilerin birçok güvenilir kaynağa ulaşması sağlanabilir. Nitekim Google Map, Google Earth, YandexMap, BingMap gibi dijital tabanlı uygulamalar öğrencilerin mekânsal bilgilere ulaşımını kolaylaştırırken aynı zamanda onların yer ve yön bulmalarına, konum belirlemelerine, mesafeleri hesaplamak için ölçek kullanabilmelerine katkı sağlamaktadır (Ayas, Kaya, Taştan ve Özder, 2015).

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanının öğrencilere üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğretmenin yanı sıra öğrencilere girişimci ve bilinçli tüketici becerilerini edindirmeyi de amaçladığı görülmektedir. Ayrıca bu öğrenme alanının bireyin meslekleri tanımaya ve ilgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği özellikleri araştırmasına ilişkin fırsatlar sunmaktadır (MEB, 2017a). Tarım, sanayi, ticaret, madencilik, turizm ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetlere ilişkin konu ve kazanımlara yer veren bu öğrenme alanı dijital vatandaşlığın, dijital erişim, dijital ticaret, dijital kanun ve dijital güvenlik alt boyutlarıyla desteklenebilir. Bu sayede öğrencilerin ekonomik faaliyetler ve meslekler hakkında güvenilir kaynaklara çevrimiçi olarak ulaşması sağlanabilir, ülkeler arası ticarete dijital teknoloji araçlarının katkısı ve sağladığı kolaylıklar anlatılabilir. E-ticaret, e-bankacılık ve e-alışveriş ilgili geçmişten günümüze yaşanan değişime dikkat çekilebilir. E-alışveriş sırasında karşılaşılabilecek olası dolandırıcılık olaylarıyla ilgili internet ve gazete haberlerine yer verilerek bu tür durumlarda ne tür hukuki haklarının olduğu öğretilir. Böylelikle öğrencilere dijital teknolojinin faydalarının yanında birtakım olumsuzluklarının da olabileceği anlatılarak öğrencilerin bilinçlenmesi gerçekleştirilebilir.

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında öğrencilerin teknolojinin gelişim ve değişim sürecinin yanında sosyalleşme, toplumsal ilişkiler ve gelecek yaşam üzerindeki etkilerini kavramaları, bilgiye ulaşmada teknolojiyi kullanma becerileri edinmeleri beklenmektedir. Aynı zamanda bu öğrenme alanında öğrencilere teknolojik ürünlerin günlük yaşamımıza sağladığı faydanın yanında bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararların da öğretilmesi amaçlanmaktadır. Diğer yandan telif ve patent hakkına sahip olan eserlerin yasal yollarda nasıl temin edileceğinin öğretilmesi bu öğrenme alanının öncelikli hedefleri arasındadır (MEB, 2017a). Teknolojinin gelişimini ve toplumsal hayat üzerindeki etkilerine ilişkin konu ve kazanımlara yer veren bu öğrenme alanı dijital vatandaşlığın dijital erişim, dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital sağlık, dijital güvenlik, dijital ticaret, dijital hak ve sorumluluk ve dijital kanun alt boyutları ile doğrudan desteklenebilir. Bu sayede öğrenciler, sanal ortamda başkalarına zarar verecek (saygısızlık yapma, küfür, hakaret ve tehdit etme gibi) davranışlardan kaçınmayı, kimliği belirsiz kişilerle iletişime geçmemeyi, çevrim içi ortamda elde edilen bilgilerin güvenilir olup olmadığını tespit etmeyi, güvenli alışveriş yapmayı, her yer ve zamanda internet teknolojisinin imkanlarından yararlanabilmeyi, çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen işlemlerin takip altında olduğunu bu nedenle kanuna aykırı işlemleri yapmamayı, teknolojik ürünleri uzun süre kullanmanın sağlıklarını olumsuz etkileyebileceğini öğrenebilirler.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanının değişen dünya şartlarına uyum sağlayan, dünyada ve ülkesinde yaşananlardan haberdar olan aynı zamanda içerisinde yer aldığı topluma etkin ve aktif katılan bilinçli vatandaşlar yetiştirmeye odaklandığı görülmektedir. Aynı zamanda bu öğrenme alanı toplumdaki problemlerin nasıl çözüldüğünü ve düzenin nasıl sağlandığını gözlemleyen, demokratik düzen içerisinde bireylere sunulan temel hak ve hürriyetlerin nasıl korunduğunun bilincinde olan, kamusal hizmetlere ve değişik resmî etkinliklere katılma yollarını farkında olarak yönetimi etkilemek için hangi demokratik yolların tercih edilmesi gerektiğini bilen demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi hedeflediği de bilinmektedir (MEB, 2017a). 21. yüzyılda e-demokrasinin ve e-katılımın temsili demokrasiyi ve demokratik karar vermeyi etkilediği, bireylerin demokratik katılımının sağlanmasında bilgisayarlar, akıllı telefon ve tablet gibi dijital teknolojik araçların yanında internet gibi bilgi iletişim teknolojilerinin kullanılmasının etkili olduğu görülmektedir (Macintosh, 2004, s. 2). Bu nedenle “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı dijital vatandaşlığın dijital erişim, dijital okuryazarlık ve dijital iletişim alt boyutları ile desteklenebilir. Bu sayede öğrencilerin, forum sayfalarında, sosyal medyada, internet haber sitelerin yorum bölümlerinde veya online anketlerde herhangi bir konu veya konularda kendilerine ait fikir ve düşüncelerini demokratik olarak savunmasına fırsat verilebilir. Böylelikle fikirlerini dijital platformlarda özgürce seslendirebilen ve dijital teknolojiyi bilinçli kullanabilen demokratik dijital vatandaşlar yetiştirilebilir.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanının gelişen dünyanın gündemini takip eden, karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen etkin ve sorumlu vatandaşları yetiştirmeyi hedeflediği görülmektedir. Ayrıca bu öğrenme alanı öğrencilere, ülkeler arası insani ve ekonomik ilişkilerde iletişim teknolojilerinin ne derece etkili olduğunu gösteremeye çalışmaktadır (MEB, 2017a). Bu öğrenme alanı dijital vatandaşlığın dijital ticaret ve dijital iletişim alt boyutları ile desteklenerek öğrencilerin dünyanın en uzak ülkelerinde yaşamlarını sürdüren farklı dil, din, milliyete sahip toplumlar ve kültürler hakkında bilgi edinmeleri sağlanabilir (Bayzan ve Özbilen, 2012). Hatta öğrencilerin farklı kültürlerle sahip bireylerle iletişime geçmesi sağlanarak güvenli arkadaşlıklar kurması desteklenebilir. Bu doğrultuda farklılıkları

benimseyen ve “ötekinin” bakış açısı ile olaylara bakabilen, çoklu bakış açısını benimseyen, dünyadaki diğer insanlarla iletişim kurabilen dijital vatandaşlar yetiştirilebilir (Kan, 2009). Öte yandan ülkeler arası ekonomik ilişkilerde dijital teknolojisinin sunduğu fırsatlar da öğretilebilir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar genel olarak ele alındığında, öğretim programının temel felsefesinde, genel amaçlarında, anahtar yetkinliklerinde, beceri ve değerlerinde dijital vatandaşlık ve alt boyutlarına bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak yer verilerek dijital vatandaşlık desteklenmeye çalışılsa da öğrenme alanlarının ve öğrenme alanları içerisinde yer alan kazanımların dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını yeterli bir şekilde yansıtmadığı görülmüştür. Ayrıca dijital vatandaşlık alt boyutlarının öğrenme alanlarına belli bir bütünlük içinde dağıtılmadığı görülmüştür. Bu bağlamda Görmez (2017a) tarafında yapılan araştırmanın sonuçlarının yapılan araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Acun, İ. (2012). "Bilgisayar Destekli Öğretim Uygulamaları", C. Öztürk (Ed.), Sosyal Bilgiler Öğretimi (Demokratik Vatandaşlık Eğitimi), içinde 344-364, Ankara: Pegem Akademi.
- Aslan, S. (2016). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman Üniversiteleri Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Ayas, C., Kaya, H., Taştan, B. ve Özder, A. (2015). Google Earth Görüntülerinin Ve Qgis Açık Kaynak Kodlu Cbs Yazılımının Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılması. Marmara Coğrafya Dergisi, (32), 43-60.
- Aydemir, M. ve Adamaz, K. (2017). Ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki kazanım ve etkinliklerin ortak ve derse özgü beceriler açısından incelenmesi. *International Journal of Field Education*, 3(2), 37-59. <http://dergipark.gov.tr/ijofe/issue/33667/342445>. Erişim Tarihi: 10.03.2018
- Aydın, A. (2015). Dijital vatandaşlık. *Türk Kütüphaneciliği* 29(1), 142-146.
- Bakır, E. (2016). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Seviyelerinin Dijital Vatandaşlık Alt Boyutlarına Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Baloğlu Uğurlu, N. (2012). "Sosyal Bilgiler Eğitiminde Teknoloji Araçlarının Kullanımı", M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, içinde (244-262), Ankara: Pegem Akademi.
- Bayzan, Ş. ve Özbilen, A. (2012). Dünyada İnternetin Güvenli Kullanımına Yönelik Uygulama Örnekleri ve Türkiye'de Bilinçlendirme Faaliyetlerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Öneriler. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 7 (2), 521-531.
- Çubukcu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye'de Dijital Vatandaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı ile Artırma Yöntemleri, *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.
- URL1 <https://www.turkiye.gov.tr/hizmetler>. Erişim Tarihi: 10.04.2018
- Elçi, C. A. (2015). Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programına Yönelik Öğrenci Görüşlerinin Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Farmer, L. (2011). Teaching digital citizenship. In *E-Learn: World Conference on E-Learning in Corporate, Government, Healthcare, and Higher Education* (pp. 99-104). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).
- Görmez, E. (2016). "Öğretmen Adaylarının "Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları" Hakkındaki Görüşleri (Bir Durum Çalışması), *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(21), 125-144 <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9870>.
- Görmez, E. (2017a). İlkokul Sosyal Bilgiler Programının Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları Açısından Yeterliliği. *International Journal of Social Science*, 60, 1-15. Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7220>

- Görmez, E. (2017b). Öğretmenlerin "Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları" Hakkındaki Düzeyleri (Van İli Örneği). *Akademik Bakış Dergisi*, 60, 52-74.
- Greenhow, C. (2010). A New Concept Of Citizenship For The Digital Age. *Learning & Leading with Technology*, 37 (6), 24-25.
- Gürgün, S. (2016). "Birebir Tabletli Öğretimde Çok Fonksiyonlu Etkileşimli Öğretim Modeli", Aytekin İşman, Hatice Ferhan Odabaşı, B. Akkoyunlu (Ed.), *Eğitim Teknolojileri Okumaları*, içinde (141-153), Ankara: Salmat Basım Yayıncılık.
- ISTE (International Society for Technology in Education). (2007). ISTE standards: Students., http://www.iste.org/docs/pdfs/20-14_ISTE_Standards-S_PDF.pdf. Erişim Tarihi: 08.02.2018.
- Kan, Ç. (2009). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Küresel Vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (26), 25-30.
- Karaduman, H. (2011). 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital ortamdaki tutumlarına etkisi ve öğrenme öğretme sürecine yansımaları. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Karaduman, H. ve Öztürk, C. (2014). Sosyal Bilgiler Dersinde Dijital Vatandaşlığa Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin Dijital Vatandaşlık Tutumlarına Etkisi ve Dijital Vatandaşlık Anlayışlarına Yansımaları, *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 38-78.
- Kaya, A., ve Kaya, B. (2014). Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Algısı. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 346-361. doi: 10.14687/ijhs.v11i2.2917
- Kocadağ, T. (2012). Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Belirlenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Trabzon.
- Kuş, Z., Güneş, E., Başarmak, U. & Yakar, H. (2017). Gençlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlilik Çalışması. *Journal of Computer and Education Research*, 5 (10), 298-316. <https://doi.org/10.18009/jcer.335806>.
- Macintosh, A. (2004). "Characterizing E-Participation in Policy-Making". *Proceedings of the 37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences* (s. 1-10). Hawaii: IEEE
- Mason, C., Berson, M., Diem, R., Hicks, D., Lee, J., & Dralle, T. (2000). Guidelines For Usingtechnology To Prepare Social Studies Teachers. *Contemporary issues in technology and teachereducation*, 1(1), 107-116.
- MEB (2017a). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). <http://mufredat.meb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 23.02.2017
- MEB (2017b). Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). <http://mufredat.meb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 13.03.2017
- MEB (2017c). Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). <http://mufredat.meb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 03.05.2017
- MEB (2017d). Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5 ve 6. Sınıflar). <http://mufredat.meb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 23.02.2017

- Merriam, S B (2013). *Nitel Araştırma Desen Ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Çev. Ed. S. Turan). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mossberger, K., Tolbert, C. & S. McNeal, R. (2008). *Digital Citizenship: The İnternet, Society, And Participation*. London, England: The MIT Press.
- Öztürk, M. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (Ed. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: PegemAkademi.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the horizon*, 9(5), 1-6.
- Ribble, M. (2008). Passport to digital citizenship. *Learning & leading with technology*, 36(4), 14-17.
- Ribble, M. (2009). *Raising a digital child: A digital citizenship handbook for parents*, Washington DC: The International Society for Technology in Education (ISTE).
- Ribble, M. (2011). *Digital Citizenship in Schools* (2nd ed.). Eugene, OR: International Society for Technology in Education (ISTE). <https://www.iste.org/docs/excerpts/DIGCI2-excerpt.pdf>. Erişim Tarihi: 02.03.2018
- Sakallı, H. (2015). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri ile Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Sakallı, H. ve Çiftci, S. (2016). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri İle Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Adnan Menderes Üniversitesi Örneği. *Eğitim teknolojisi kuram ve uygulama*, 6(2), 100-119.
- Som Vural, S. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Dijital Vatandaşlık Göstergelerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Som Vural, S. ve Kurt, A., A. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Bakış Açısıyla dijital Vatandaşlık Göstergelerinin İncelenmesi. *Eğitim teknolojisi kuram ve uygulama*, 8(1), 60-80.
- Sürücü, O. ve Başar, M. E. (2016). Kültürel Mirası Korumada Bir Farkındalık Aracı Olarak Sanal Gerçeklik. *Artium*, 4(1), 13-26.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons.
- Türkoğlu, T. (2017) *Digito Ergo Sum: Dijitalim Öyleyse Varım*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Ünal, D. P. (2017). Bir Öğretim Programındaki Dijital Vatandaşlık Öğeleri ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Öğelerine Sahip Olma Durumları. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 180-195.
- Yeşiltaş, E. ve Sönmez, Ö. F. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde bilgisayar kullanımı ve bilgisayar tabanlı materyal geliştirme. R. Turan ve diğ. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar I*, 387-415, Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.